

Slovenska pedagoška terminologija v luči kvalitativne analize znanstvene opredeljenosti in znanostne sporočilnosti

FRANC PEDIČEK

UVOD

Besedilo vsebuje strnitev ene od tem raziskovalnega projekta Razvoj in sistem slovenske pedagoške terminologije.

Vodilna pobuda za projekt je bila v dejstvu, da predstavlja pedagoška terminologija veliko sivo liso, vse bolj sporno spričo današnjega razvoja vzgoje in izobraževanja in spričo zastajanja naše pedagoške znanosti v današnji pripadni inter ter transdisciplinarni (teoretičnosti), ki bi morala biti sposobna voditi razkipelo in ustrezno neutemeljevano prakso vzgoje in izobraževanja.

Preučevalno uresničevanje projekta se je izognilo historiografski in deskriptivni obravnavi, pa tudi leksikografski. Osredilo se je na nadgrajevanje zgolj lingvističnega pristopa in odpiralo semantičnega ter oba strnjevalo v informacijskem prijemu.

To zaradi tega, ker se je le informacijsko obravnavanje in operacionaliziranje znanstvene terminologije kazalo kot smiselno in nujno za današnji razvoj kakor vsake, tako tudi pedagoške znanosti.

Iz širšega zajema vprašanj sta bili odbrani dve: o znanstveni opredeljenosti in o znanostni sporočilnosti pedagoških terminov.¹

To pa je predstavilo snov pedagoške terminologije na spremenjeno kakovostno raven, ko je pokazalo, kako se vse bolj nujno današnja pretežno kavzalniško didaktično-metodično in družbeno-tehnološko snovana pedagoška terminologija razvija na novo paradigmatško raven, to je na raven teoretično esencialne tovrstne pojmovnosti in znakovnosti.

¹ Tu gre za pojmovno distinkcijo med adjektivno "znanosten" in "znanstven". Prva izraža lastnost ali pripadnost znanosti kot pojava ali stanja, odnosa in razmerja, druga pa procesnost, funkcionalnost in rezultatnost znanosti. Znanostna terminologija torej pomeni znakovnost, ki zadeva znanost kot pojav ali kot določeno raven človekove duhovnostne oziroma družbene zavesti. Znanstvena terminologija pa označuje in vsebuje termine, ki se pojavljajo in nastajajo oziroma rezultat znanstvenega mišljenja in raziskovanja. Znanostna terminologija torej zadeva znanost kot znanost, a znanstvena terminologija vznikla iz rezultatov znanosti v okviru pripadnega posebnega tematiziranja in raziskovanja. Ta distinkcija je nujna, ko gre za obravnavo teorije o terminologiji v okviru znanosti. Od tod je tudi nujno razlikovati znak "znanostni jezik", to je jezik v znanosti, od "znanstvenega jezika", to je jezik v procesu ter akciji določene posebne znanosti.

Postavljeno raziskovalno snov je bilo mogoče različno problemsko in metodološko snovati. Najprej vsekakor deskriptivno-deduktivno (historiografsko, leksikografsko itn.), kar bi bilo povsem ujeto v strugo tovrstne izročilnosti po vzoru iz drugih znanosti.

Cilj nadgrajevanja in preseganja doslejšnje pretežno didaktično-operativne in družbeno-ideološke paradigmatičnosti v slovenski pedagoški terminologiji pa je zahteval in kazal na drugo, to je na informacijsko raven ter zahteval drugačno metodologijo, to je induktivno-empirično.

K temu drugačnemu in novemu metodološkemu prijemu je raziskovalno snov tudi nagibala temeljna teoretska podmena, po kateri je zgrajena vsa miselno-spoznavalna komunikativnost in informacijskost današnje znanosti na gradivu njenega globalnega znakovja. Le-to pa ima tri temeljne vloge:

- a) označevalnost pojavov, procesov, odnosov, funkcij objektivne stvarnosti in subjektivne resničnosti,
- b) pomenjevalnost teh znakov,
- c) sporočilnost temeljnih pojmovalnih spoznanj.

Ta temeljna teoretična misel je nadalje razkrila in potrdila - tudi v empirični analizi - da se globalno znanostno znakovje v okviru slednje njene tematsko-teoretske, posebne znanstvene, tehnološke in tehnične ter praksistične področnosti kakovostno pojavlja na treh sestavnih ravneh:

- Raven življenjsko in delovno področnega besedja, ki je največkrat zelo blizu ekspresivno in označevalno bogatemu naravnemu jeziku.

- Raven strokovnega izrazja, ki je kakovostno višja in razvitejša ter že bolj težeča iz zajema naravnega jezika v jezik posamezne življenjske delovne področnosti oziroma tehnološko-tehnično snovane in razvijane strokovnosti.

- Raven znanstvene terminologije, kjer pa gre za znanostno bolj ali manj natančno označevalno, pomenjevalno ter sporočilnostno znakovje za mišljenjske "ekstrakte", to je za pojme (medtem ko gre na ravni strokovnega izrazja za označevalno, pomenjevalno in sporočilnostno znakovje, ki je zgrajeno na občih predstavah; in na ravni besedja, ko gre za znakovje, ki vznikata iz zaznav stvarnosti in posameznih predstav o njenih predmetih, pojavih, procesih, odnosih, funkcijah in razmerjih).

To hipotetično podstavo je bilo treba sprejeti, saj je bilo le v njeni spoznavnosti in funkcionalnosti mogoče zasnovati empirično raziskovanje razvoja kvalitete slovenske pedagoške terminologije v luči obeh navedenih kakovostnih vidikov.

Sprejeti pa jo je bilo treba tudi z vidika današnje semantike, saj se je v takšni svoji tvoravinski sestavi lepo vgradila v sklop in razčlenitev znanstvenega znakovja ter s tem stopila v vlogo temeljnega teorema znanostne semantike. Kot takšna se je pokazala za teoretsko podstavo, ki je doslej v snovi znanstvene terminologije nismo ne poznali in ne imeli.

Utemeljenost te znanostno-semantske hipoteze, do katere je delo na tem projektu pripeljalo na stopnji teoretičnega razčlenjevanja in utemeljevanja vprašanja terminologije znanosti v celoti in v njenih posameznih znanstvenih področjih ali disciplinah oziroma posebnih vedah, je bilo mogoče najti tudi v današnjem logiškem razpravljanju in tematiziranju.

Tako v Dunajskem logičnem krogu npr. govore, da niso teoretični termini nič drugega kot okrajšave za pojavno deskripcijo in so z njimi odefinirane določene teorije. Termini so v tem krogu porazdeljeni v tri podskupine:

- a) logični in matematični termini (ti so po naši hipotezi "polni" teoretični oziroma znanstveni termini),
- b) teoretski termini (ti so po naši hipotezi strokovni izrazi),
- c) opazovalni termini (ti pa so besedni znaki, ki se zgolj na prvi stopnji vključujejo v okvir znanostnega znakovja).²

Navedena tri ravninska klasifikacija terminov gotovo ne izčrpa celotnega logosa znanstvene terminologije. To je naloga, ki še čaka obdelave, saj znanost ali teorija o znanstvenih terminih oziroma znanostna terminologija še ni razvita. Logika se sicer te snovi loteva, vendar le v formalnem pogledu, kar pa ne izčrpa oziroma ne zapolnjuje tega interdisciplinarnega oziroma transdisciplinarnega področja, v katerem morajo biti poleg logike še nujno navzoče semantika v povezavi z etimologijo, semaziologija (poimenoslovje) ter gnoseologija, pa semiotika s semiologijo, teorija konceptov in jezikovnih simbolov; seveda predvsem lingvistika, pa tudi psihologija, sociologija, zgodovina, filozofija z aksiologijo in teleologijo, hevrstiko in antropologijo ter metateorija znanosti.

Eno pa je vendarle že zdaj razvidno, da torej lahko v okviru snovi o znanstnem znakovju oziroma tovrstni pripadni terminologiji ločimo termine "tretjega", "d drugega" in "prvega" reda, če označujemo to stopnjevanost od življenjsko-področnega do znanstvenega nivoja.

Drugo, kar je prav tako sprejemljivo za našo kakovostno razčlenitev pedagoških terminov je, da vsak termin določuje njegov znak ali "sema", njegov pomen oziroma njegovo misel ali "conceptus" ter njegovo sporočilo ali "communicatio".

Po znaku ali z znakom je ali postane vsak termin pripomoček oziroma instrument ali organon znanstvenega mišljenja in komuniciranja. Po misli ali pomenu, ki ju znak predstavlja ali vsebuje, je v njem opredeljena vsebina ali pomenskost. S sporočilom, ki ga prinaša ali vnaša, pa je opredeljena njegova vloga, naloga in funkcija.

Z vidika vloge termina je enako mogoče določiti njegovo naravo na pripadnih treh ravneh:

- a) opis (deskripcija) življenjsko-področnega delovanja,
- b) popis (inventarizacija) tehnološko-tehničnega določevanja,
- c) predpis (normiranje) znanstvenega spoznanja in sporočanja.³

Z vidika kvalitete znanostne sporočilnosti pa so termini:

- a) termini - besede (T3)
- b) termini-strokovni izrazi (T2)
- c) termini-pojmi (T1).

Iz vsega je mogoče zaključiti, da ima - mora imeti - vsak termin svojo besedotvorno ali znakovno (semantično), svojo pomenotvorno ali semaziološko ter svojo

2 B. Borstner, Opazovalni jezik, dihotomija opazovalno-teoretsko in načelo inkomenzirabilnosti, *Anthropos*, Ljubljana, 1984, št. III-IV, str. 199-210.

3 C. Kovač, Beseda in termin, *Zbornik Terminologija v znanosti*, PI, Ljubljana, 1984, str. 69-79 - mag. J. Justin, Semiotični vidik znanstvene terminologije, prav tam, str. 62 in dr. O. Kunst-Gnamuš, Znanstveno izrazje in proizvodnja znanstvenih pomenov, prav tam, str. 49.

spoznavalno-sporočilnostno ali komunikacijsko ravnino, kar pomeni, da vsak termin določujejo tri njegove temeljne sestavine: a) besednost, znakovnost, signifikantnost, b) vsebinskost, pomenskost in c) sporočilnost ali referenčnost oziroma komunikacijskost.

To pa tudi določuje normativno naravo vsakega termina, saj vse to pomeni, da mora biti vsak termin ustrezno označen, ustrezno opomenjen in ustrezno sporočevan.

V luči transfera vsega tega v klasificiranje jezikov pomeni, da moremo govoriti o področno-aksijskem jeziku, o strokovnem-tehničnem jeziku in o znanstveno-teoretičnem jeziku.⁴ To je klasifikacija po kriteriju "narava jezika". A klasifikacija po vrsti bi bila: narativni, poljudnoznanstveni in znanstveni jezik. Pri prvem gre za prevladovanje terminov-besed, ki so sestavni oziroma neločljiv njegov del. Pri drugem gre za termine strokovne izraze, ki ustvarjajo širino in trdnjeje določujejo v pomenjenje določenih terminov-besed. Pri tretjem gre za termine-pojme, ki povsem nedvoumno selekcionirajo in integrirajo le tiste termine, ki jih je mogoče znanstveno-pojmovno utemeljevati in določevati z opredeljeno (odefinirano) spoznavalno sporočilnostjo.

METODOLOŠKA POT

Kakor je postavitvev raziskovalnega vprašanja skušala preseči izročilno, zgolj jezikoslovno (lingvistično) ravnino, tako je tudi zahtevala pripadna metodologija kakovosti dvig raziskovalnega pristopa, v okviru katerega so se izkazala naslednja temeljna vprašanja:

a) Kakšne kriterije postaviti za ugotavljanje kakovostnega vidika znanstvene opredeljenosti terminov iz posameznih pedagoških besedil?

b) Kakšne kriterije postaviti za ugotavljanje kakovostne znanstvene sporočilnosti terminov, izpisanih iz pedagoških tekstov?

c) Kako zastaviti terminografijo odbranih pedagoških besedil?

K a) Kakovostni vidik znanstvene opredeljenosti

Po tem vidiku so bili termini, ugotovljeni s terminografijo v posameznih pedagoških besedilih, razvrščeni v tri razrede:

- polni,
- zapolnjevalni,
- prazni.

Vsebinsko polni so tisti termini, ki so v besedilih opredeljeni v eni izmed pripadnih oblik definiranja znanstvenih pojmov od logiške (*genus proximum in differentia specifica*) do razvojne in instrumentalne.

Vsebinsko zapolnjevalni so tisti termini, ki so v pedagoških besedilih določeni, s katero od kompenzacijskih ali nadomeščevalnih oblik opredeljevanja ali definiranja od klasifikacije, distinkcije do deskripcije in eksplikacije.

Vsebinsko prazni pa so termini, ki so v pedagoških besedilih le etimološko ali besedno, to je znakov pojasnjeni.

⁴ Zvonka Leder-Mancini, O nekaterih lingvističnih pogledih na terminološko problematiko, prav tam, str. 81-90.

Najprej je treba ugotoviti, da je to vidik, ki mu je temeljno teoretično ozadje informacijskost (ne pa lingvističnost!), v luči katere že imamo nekaj kriterijskih določitev za termine.⁵ Ti pa za postavljeni namen kvalitativne analize pedagoških terminov, izpisanih iz odbranih pedagoških besedil, nimajo veljavne vrednosti, prej le bolj ali manj opozorilno. To zaradi tega, ker lingvistična razsodila za termine ne kažejo kakovostnih nivojev, ki so v znanostno-sporočilnostni razčlenitvi temeljni. Lingvistična razsodila namreč govore le o tem, katere besede so lahko termini in kdaj, ter o pravilih, kakšni morajo termini biti po svoji povednosti in jezikovni obliki.⁶

Znanostno sporočilnostna razsodila namreč zahtevajo kriterije, po katerih je mogoče termine ugotavljati z ozirom na njihovo ravninsko ali nivojsko položajnost v kakovostnem terminološkem sistemu neke znanosti.

Lingvistični pristop se potemtakem omejuje na razsodila za priznavanje oziroma registriranje terminov v znanosti oziroma v znanstvenem jeziku kot "zvrsti naravnega jezika".

Znanostno-informacijski pristop pa podaja razsodila za kvalificiranje terminov na tri kakovostne sporočilnostne ravni: termini-pojmi (T1), termini-strokovni izrazi (T2) in termini-besede (T3).

Če so razsodila za lingvistični pristop torej že do določene stopnje razdelana in postavljena, pa so razsodila za znanostno-informacijski pristop še nestematizirana. Zatorej je bila ena izmed nalog v okviru pričujoče raziskovalne teme, takšna razsodila poiskati in jih postaviti v določen model razvrščanja pedagoških terminov.

Pri tem je treba opozoriti, da zastavljena naloga še ni zahtevala iskanja in postavljanja razsodil za čim bolj pozitivno ali metrijsko, temveč le za čim bolj približno analitično evalvacijo terminološkega zaklada v terminografiranih pedagoških besedilih, torej razsodila za čim bolj "približno" kakovostno aproksimacijo pedagoških terminov v luči razkrivanja razvojnega trenda, ne pa že tudi njihovega eksaktnega določevanja v luči razvojne diagnoze slovenskih pedagoških terminov, kakor se pojavljajo v izbranih in terminografiranih pedagoških tekstih. (Zgolj okvirno zasnovo za takšen terminološki evalvacijski kodeks je bilo namreč mogoče nakazati šele na kraju na temelju izkušenj ob tozadevnem kvalificiranju pedagoških terminov v luči njihove trinivojske znanostne sporočilnosti!)

Model, ki se je izoblikoval iz postavljenih teoretičnih postavk k tematiki znanstvene terminologije in iz poskusnega kvalificiranja pedagoških terminov iz izpisnih terminografskih listov, je bil takšen!

⁵ Inštitut za slovenski jezik SAZU, Leksikološka sekcija, Referati za strokovni sestanek terminoloških svetovalcev z uredniki Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Ljubljana, 1971, ciklostil, str. 37.

⁶ Z. Leder-Mancini, prav tam.

Terminska ravnina	Psihološki vidik	Logiški vidik	Znanostni vidik	Sporočilnostni vidik	Strukturni vidik	Lingvistični vidik	Filološki vidik
T1	Pojem	Abstraktna kategorija	lógos	Stanje esenčnosti ali bistvovanja (občosti)	Monolit (tudi korpus)	Samostalnik ali glagolnik stanja (sam ali v apozicijski zvezi)	- Pojemovna imena - Imena glagolskih dejanj - Imena z obrazili namena, načinov delovanja, svojine, podobnosti in možnosti (v določenih apozicijskih zvezah)
T2	Splošna predstava	Abstraktno konkretna kategorija	Téhne	Pojavnost eksistenčnosti ali bivanjskosti (posebnosti)	Korpus (tudi monolit)	Samostalnik ali glagolnik akcijskosti, pa tudi pridevnik ter glagol (sam ali v adjektivni zvezi)	- Imena delujočih oseb - Krajevna imena - Orodna imena - Snovna imena - Imena z obrazili lastnosti, pripadnosti, izvora, snovi in obilja ter manjšanja (v adjektivnih zvezah)
T3	Konkretna predstava	Konkretna kategorija	Praksis	Akcijskost ali delovanje (posameznosti)	Konglomerat (tudi monolit)	Samostalnik, glagol ali pridevnik (sam ali v poljudni povedni zvezi)	Imena lastnosti in glagolov z različnimi predponami (v različnih povednih zvezah)

1. PSIHOLOŠKI VIDIK

Najprej gre tu za "pojem pojma" v vlogi in podobi strdka ali kondenzata bistvenih ali najbolj splošnih lastnosti oziroma obeležij določene stvari, pojava, procesa, odnosa, funkcije in razmerja. Gre torej za najbolj odmišljeno ali abstraktno prvino mišljenja o sestavinah, pojavnostih, funkcionalnostih, procesnostih ter odnosnostih stvarnosti in resničnosti.

Splošna predstava pomeni miselno prvino, pri kateri se mešajo splošne in konkretne lastnosti stvari, pojavov, procesov, odnosov, funkcij in razmerij stvarnosti. Splošnost je tu rezultat selekcioniranja konkretnosti, ne pa abstrahiranja, kakor pri pojmu. V tem selekcioniranju pa je vselej prisotna tudi konkretnost, ki to opravilo moti in ga povezuje s seboj. Procesni temelj tega postopka je predvsem fantazija. Pomnenje mu je le psihološka "baza".

Konkretne predstave pa se navezujejo na zaznave določenega izseka ali sestavine stvarnosti. Psihološki temelj jim je pomnenje. Zadevajo torej vselej povsem določene neposredne ali konkretne sestavine miselnega postopka in na tem temelju terminološkega označevanja.

2. LOGIŠKI VIDIK

Kategorija kot znanstveni pojem v vlogi baze ali nosilca korespondentnega znanstvenega termina se najprej pojavlja na ravni čiste abstraktnosti (odnos, procesnost, funkcionalnost, dejavnost, vzročnost itd.), zatem na ravnini abstraktnosti in konkretnosti hkrati (vozilo, fizikalni delci, pohišstvo, itd.) ter slednjič zgolj na ravnini konkretnosti (bencinski motor, lipicanec, šolska tabla itd.).

3. SPOROČILNOSTNI VIDIK

Gre za dialektični model sporočanja znanstvene občosti, posebnosti in posameznosti, torej za sporočanje esenčnosti, eksistenčnosti in akcijskosti, saj je temeljna pripadnost posameznosti ravno akcijskost oziroma proizvodnost, kakor je temeljna pripadnost eksistenčnosti funkcionalnost oziroma procesnost in temeljna pripadnost esenčnosti spoznavalnost. V tesni korespondentnosti s temi tvoravninskimi sporočilnostmi se tudi znanstveni termini pojavljajo kot termini za občosti, posebnosti in posameznosti.

4. STRUKTURNI VIDIK

Znanstveni termini imajo svojevrsten ločilnostni kriterij tudi v pripadni sestavni strukturnosti ali zgrajenosti. Tako so najbolj čisti oziroma "idealni" znanstveni termini enobesedni ali "monosintagmni", torej v podobi terminskih monolitov. Ker pa je takšna idealna sestavnost ali zgrajenost znanstvenih terminov mnogokrat nedosegljiva, se znanstveni termini pogostokrat pojavljajo tudi kot dvo ali več besedje ali polisintagmnost. V takšni strukturnosti se najpogosteje pojavljajo termini-strokovni izrazi, četudi lahko tudi kot monoliti. Seveda le, če je zveza med njihovimi sestavnimi znaki tako tesna, da lahko govorimo o njihovih pravih "družinskih zvezah", ko sestavljajo v takšnem primeru terminološki korpus.

Najbolj rahla pa je sestavnost terminoloških znakov v sestavi konglomerata, ko gre pri določenih terminih, ki sestavljajo določeno terminološko gnezdo, le za zveze terminološkega "svaštva" ali "poznanstva" ali terminološke miljejskosti". To najbolj razrahljano sestavnost imajo termini-besede, ki imajo kljub vsemu lahko tudi monolitno podobo, a zadevajo oziroma označujejo le konkretnost, posameznost oziroma prakso (npr. tabla, kreda, učiti, ipd.).

5. LINGVISTIČNI VIDIK

Z ožjega jezikoslovnega, to je sintaktičnega vidika se tri kakovostne terminološke ravne razločujejo med seboj po bolj zapletenih besednih podstavah.

Termin-pojem je opredeljen z idealno besedno-terminološko podstavo, to je s samostalnikom, seveda ne s katerokoli pomenskostjo. Pomeni, da le s pomenskostjo bistvenosti ali esenčnosti, kar hkrati pomeni, da z znakovnostjo abstraktnosti oziroma teoretičnosti. V isti označevalni vlogi se lahko pojavlja tudi glagolnik (gerundij), to je glagolski samostalnik, ki izraža neko glagolsko dejanje. Vendar ne vsak, temveč le tisti, ki izraža določeno stanje stvari, pojavov, funkcij, procesov, odnosov in razmerij objektivne stvarnosti in subjektivne resničnosti.

Termin-pojem ima torej lahko obliko samostojnega samostalnika s teoretično pomenskostjo ali pa tudi sestavljenega, toda le v primeru apozicijske ali pristavne določilne zveze, ki je nujna za njegov jasnejši in polnejši pomen (npr. metodologija raziskovanja). Seveda takšne genitivne zveze niso jezikovno "lepe", a so sporočilnostno zelo označevalne, pomensko in sporočilnostno določene. To pa je za znanstveni jezik in znanstveno komunikacijo velike vrednosti.

Podobno jezikoslovno podstavo ima tudi termin-strokovni izraz, le da gre pri njem za gerundij akcijskosti (npr. izpraševanje, ocenjevanje ipd.) in za samostalnik v adjektivni zvezi (mladinska psihologija, pedagoška sociologija).

A termin beseda ima lahko jezikovno podstavo samostalnika oziroma več skupinskih samostalnikov, pridevnike ali glagole v poljudnih povednih zvezah.

Po tem širšem jezikoslovnem pogledu, omejenem na besedotvorje, se termini - pojmi pojavljajo v znakovnosti pojmovnih imen (npr. lenoba, predstavljalnost, varstvo ipd.), v znakovnosti imen za glagolska dejanja, ki pomenijo določeno stanje (npr. govorjenje, hoja, krajšava ipd.) ter pridevniki namena (npr. izobraževalen), načinov delovanja (sprejemni), svojine (šolsko spričevalo), podobnost in možnosti (deljiv) in kadar so rabljeni apozicijsko (torej ne samostojno!).

Termini strokovni izrazi se pojavljajo v znakovnosti imen za delujoče osebe (npr. učenec, učitelj, razrednik, veseljak, klatež, itd.), za krajevna imena (npr. igrišče, delavnica, toplarna), za orodna imena (npr. svinčnik, držaj, kazalo, primež, slušalka) in za snovna imena (npr. črnilo, kamenina, cepivo, berivo, satovje).

Enako pridevniki v adjektivni rabi, ko imajo obrazila lastnosti (npr. ubogljiv, prehoden, lažnjiv), obrazilo pripadnosti in izvora (npr. tehničen, industrijski, kamnit), obrazila snovi (natrijev, betonski, jeklen, bronast) in obrazila obilja ter manjšanja (npr. valovit, vijugast, suhljat, ipd.).⁸

Termini-besede pa se pojavljajo po tem vidiku v znakovnosti pridevnikov, samostalnikov in glagolov v različnih, pomensko ne dovolj določenih povednih zvezah (npr. kreda, klop, tabla, šolsko sporočilo o učenčevem uspehu ipd.).

K c) Oblikovanje in uresničevanje terminografije

Poleg kriterijev za kakovostno znanostno-sporočilno analizo terminov je bil to najbolj odprt metodološki problem, saj ni bilo na voljo nobenega ustreznega vzorca.

Tako je bilo najprej treba postaviti znak in vsebino za empirično raziskovalno tehniko tovrstnih preučevanj. Dobila je ime "terminografija", to je izpisovanje terminov iz predloženih znanstvenih, v našem primeru pedagoških besedil. Pri tem je treba opozoriti, da je sicer v znanosti uporabljen in priznan termin "terminografija", toda le v pomenu celotnega sklopa mehanske oziroma računalniške obdelave terminov.⁹ V tej naši označitvi oziroma poimenitvi pa je zamejen na temeljno vhodno delo, to je na branje tekstov in iskanje ter izpisovanje terminov iz njih. Pri tem našem označevanju oziroma rabi znaka "terminografija" gre za inicialno ravnino terminografije, torej za pojem "terminografija" v ožjem pomenu besede, za razliko od širšega pomena kot računalniške tehnike za obdelovanje znanstvenih, tehničnih in drugih terminov.

Metodološki problem terminografije se je pojavil zaradi odločitve, da bo raziskovanje te teme postavljeno na empirično-raziskovalno raven (torej ne na deduktivno, kakor je običaj za to snov) v luči postavljene hipoteze o treh kakovostno različnih ravneh opredeljenosti in znanostni sporočilnosti terminov. Pogoj za tak empirični prijem pa se je izkazal v terminografski registraciji terminov iz okvira posameznih besedil.

⁸ F. Tomšič, Besedotvorne terminološke prvine, Referati, n.d., str. 14-21.

⁹ H. Felber, Terminology Manual, INFOTERM, Paris, 1984.

Prvo postavko v tem delu je pomenil pripomoček, ki je bil poimenovan "Izpisni list pedagoških terminov", kakor in kakršen je bil izoblikovan za terminografsko analizo določenega pedagoškega besedila. Njemu so bila prioblikovana tudi "Navodila za izpisovanje pedagoških terminov v izpisni list (IL)".

BIBLIOGRAFSKI VZOREC

Ta je bil porazdeljen na tri obdobja: a) iz obdobja pred prvo svetovno vojno, b) med obema vojnama in c) po drugi svetovni vojni. Bil pa je takšen:

- 1) Ivan Lapajne, Prvi poduk, Zavod za podučevanje na najnižji stopnji narodne šole, Kleinmeyer & Bamberg, 1882.
- 2) Fran Gabršček, Občo ukoslovje, Pedagoško društvo, Krško, 1888.
- 3) Anton Zupančič, Pedagogika, Katoliška bukvarna, Ljubljana, 1888.
- 4) Franc Kos, Vzgojeslovje, Matica slovenska, Ljubljana, 1890.
- 5) Viktor Bežek, Občo vzgojeslovje z dušeslovnim uvodom, Ljubljana, SŠM, 1920, 2. natis.
- 6) Viktor Bežek, Občno ukoslovje z umoslovnim uvodom, SŠM, Ljubljana, 1920, 2. natis.

K b) Iz obdobja med obema vojnama:

1. Janko Bezjak - Dragotin Pribil, Vzgojeslovje s temeljnimi nauki o dušeslovju za učiteljska, Učiteljska tiskarna, Ljubljana, 1923.
2. Karl Ozvald, Kulturna pedagogika, SŠM, Ljubljana, 1927.
3. Stanko Gogala, Uvod v pedagogiko, SŠM, Ljubljana, 1929.

K c) Iz obdobja po drugi svetovni vojni:

1. Vlado Schmidt, Pedagogika I-IV, DZS, Ljubljana,
2. Stanko Gogala, Obča metodika, DZS, Ljubljana, 1951.
3. Jože Valentinčič, Osnove andragogike, Ljubljana, DDU, Univerzum, Ljubljana, 1973.
4. Rudi Lešnik, Osnove pedagogike, Zavod SR Slovenija za šolstvo, Ljubljana, 1974.
5. Ivan Andoljšek, Osnove didaktike, DDU Univerzum, Ljubljana, 1976.
6. Emil Rojc, Prispevki k teoriji vzgoje v sistemu socialističnega samoupravljanja, Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana, 1978.

Kriterij odbire za postavitev bibliografskega vzorca je bil zgolj v področno teoretični relevantnosti besedila, pri čemer pa je bil podlaga širši bibliografski vzorec, ki ga je izoblikovala prof. Tatjana Hojan, sodelavka Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani.

Ker je šlo zdaj za določeno reprezentativnost pričujočega vzorca, se je bilo treba izogniti kriterijem, ki so bili sicer postavljeni za oblikovanje zgolj "transverzalnega" bibliografskega vzorca iz uvodnega vstopa v RP.

Kvalitativna analiza po opredeljenosti in sporočilnosti

S terminografijo dobljeno empirično gradivo izpisanih terminov po podanih kriterijih za kvalitativno razčlenitev po opredeljenosti terminov (a) in za kvalitativno razčlenitev po znanostni sporočilnosti (b) je bilo v nadaljnjem ustrezno terminološko razčlenjeno in določeno.

Rezultati tega dela so naslednji:

A) Razčlenitev po opredeljenosti pojmov kot nosilcev terminografsko ugotovljenih terminov se je pokazala v takšni podobi (ko je bilo mogoče iz IL uporabiti podatke le za naslednje pisce: Bezjak-Pribil, Gogala, Ozvald, Šilih in Lešnik):

avtorji besedil	Bezjak	Gogala Pribil	Ozvald	Šilih	Lešnik
stopnja opredeljenosti					
podana je definicija	2,71	2,20	3,60	8,75	8,71
vsebovana je opisnost, razvrščenost, pojasnitev	79,68	80,20	80,40	77,05	84,05
pojasnjena je besednost	17,61	17,60	16,00	14,20	7,24

Če vzamemo pisce Bezjak-Pribil, Gogala in Ozvald za predstavnike medvojne pedagogike in pisca Šilih ter Lešnik za dva predstavnika povojne, to je poosvoboditvene pedagoške misli, potem je prva splošna ugotovitev iz zadevne kakovostne terminološke razčlenitve, da ostaja razmerje med definicijami, nadomestnimi oblikami definiranja in etimološko pojasnjevalnostjo pedagoških pojmov oziroma terminov v glavnem enako. Pomeni, da prevladujejo kompenzacijske oblike določevanja vsebine oziroma pomena pojmov ter njihovih terminov kot so deskripcija, klasifikacija, distinkcija, komparacija itd. To je, da prevladujejo zapolnjevalni termini. Tem sledijo po pogostosti besedna pojasnila terminov ali "prazni termini" in šele slednjič prave definicije ali polni termini po svoji vsebinski in obsegovni pojmovni določenosti.

Če vzamemo rez po obdobju med vojnama (Bezjak-Pribil, Gogala, Ozvald) in po osvoboditvi (Šilih, Lešnik), pa vidimo, da ostajajo kompenzacijske oblike definiranja na isti ravni v naših pedagoških besedilih, medtem ko se besedno pojasnjevanje terminov manjša, a se povečuje pravo znanostno definiranje.

ugotovljeno na podlagi naše tu uporabljene terminografije. Reči je še treba, da je mogoče misliti, kako se tudi ob večjem vzorcu tovrstno terminografsko analitično obdelanih pedagoških besedil to razmerje ne bi kaj prida spremenilo ali celo porušilo ter nagnilo v kakšno drugo prevladujočo razvojno smer.

Vse to pa vendarle kaže na zelo ugodno razvojno smer definicijske kakovosti naše pedagoške znanosti.

O bolj določenem kolikostnem primikanju naše pedagoške znanosti k tovrstni pojavnosti pa bi bilo mogoče kaj več in kaj bolj določenega reči, če bi imeli izdelan in statistično verificiran model o kolikostnem razmerju med znanostno definiranimi, kompenzacijsko pojmovalno določenimi ter besedno pojasnjenimi termini oziroma njihovimi pripadnimi pojmi. Takšen model bi bil zelo pomemben in orientacijsko nadvse uporaben, saj bi lahko služil ne samo za diagnozo o kakovostni znanostni opredeljenosti znanstvenih - v našem primeru: pedagoških! - besedil, temveč bi tudi lahko služilo za usmerjanje našega znanstvenega in posebej pedagoškega pisanja v vse višji kakovostni razvoj v luči opredeljevanja pojmov.

B) Razčlenitev terminografsko ugotovljenih terminov po vidiku njihove znanostne sporočilnosti pa je v globalu izkazala takšno sliko!

Raven sporočilnosti	Termin pojem	Termin strokovni izraz	Termin beseda
Pedagoški pisци			
Andoljšek	5.75	59.20	35.05
Bezjak-Přibil	4.07	39.0	56.93
Bežek(Vzgoj.)	10.31	58.85	30.84
Bežek (Ukos.)	10.48	58.37	31.15
Gabršček	13.68	74.59	11.73
Gogala (Uvod v pedg.)	5.24	26.88	57.88
Gogala (Obč. met.)	4.08	35.44	60.48
Kos	15.64	66.13	18.23
Lapajne	15.38	56.42	28.20
Lešnik	7.19	43.23	49.58
Ozvald	8.31	55.97	35.72
Rojc	11.89	58.39	29.72
Schmidt	9.02	64.82	26.16
Šilih	11.78	62.52	25.70
Valentinčič	8.93	63.74	27.33
Zupančič	21.28	72.26	6.46

Dobljena tabela o kakovostni ravni znanostne sporočilnosti posameznih pedagoških piscev (abecedno urejena!) nam ne razkiva ničesar posplošenega, temveč le individualne značilnosti glede kakovostne ravni znanostne sporočilnosti posameznih piscev. To tem

od besedil pred prvo svetovno vojno, skozi obdobje med vojnama, do obdobja po drugi svetovni vojni ali po osvoboditvi.

Če bi najvišjo kvaliteto ravni znanostne sporočilnosti predstavljalo tisto pedagoško besedilo, ki vsebuje največ terminov-pojmov (T1), potem gre ta odlika piscu Antonu Zupančiču s tekstom *Pedagogika*, saj dosega njegovo besedilo kar 21,28% T1. Sledita mu Franc Kos in Ivan Lapajne z nekaj več kot 15% T1. Za njima slede Franc Gabršek, Emil Rojc, Gustav Šilih in Viktor Bežek z obema terminografsko in terminološko razčlenjenima besediloma. Ti avtorji dosegajo od slabih 12% do dobrih 13%. Sledečo skupino piscev sestavljajo Vlado Schmidt, Karel Ozvald, Jože Valenčič, Rudi Lešnik, ki pa dosegajo od dobrih 7% do 9%. T1. V zadnji grupi najdemo Ivana Andoljška, Stanka Gogala (z obema deloma) in Bezjaka-Pfibila, ki pa se vrste okrog 5% terminov-pojmov. Model, ki ga je mogoče razkriti iz predložene tabele, je, da vsebujejo terminološko izčlenjena besedila največ terminov-strokovnih izrazov (T2). Za temi slede termini-besede (T3). Najmanj torej vsebujejo besedila terminov-pojmov (T1). Zanimivo in značilno je, da od te dobljene normativnosti odstopajo Stanko Gogala, Janko Bezjak, Dragotin Pfibil in deloma tudi Rudi Lešnik. Pri teh piscih je pa najden vzorec: T3 - T2 - T1.

Zaključiti je mogoče, da je normativni model kakovostne znanostne sporočilnosti v slovenski pedagoški terminologiji: T2 - T3 - T1. Toda kaj pomeni ugotovljeni vzorec: T3 - T2 - T1.

Hipotetično je mogoče reči, da se takšen vzorec pojavlja vselej takrat, kadar se pisec loteva obravnavanja snovi s povsem novega tematizacijskega vidika (Bezjak-Pfibil: vzgojeslovje z dušeslovnega pogleda, in Lešnik: pedagogika v luči politološkega vidika!), bodisi da avtor tematizira svoj tekst iz čim bolj ustvarjalnih spodbud in vodil, pri čemer se mora opirati predvsem na nove terminološke podstave v okviru terminov-besed, ki jim šele pripravlja pot do terminov-strokovnih izrazov oziroma terminov-pojmov.

Določeno izjemo, ki oporeka tej hipotezi, pomenita Ozvald in Valentinčič, ki tudi načenjata povsem novo snov v svojih terminološko razčlenjenih delih (kulturalna pedagogika in andragogika!), pa se vendar ujemata z ugotovljenim "normativnim" modelom: "T2 - T3 - T1". Nemara se to dogaja takrat, kadar pisec svojo snov, četudi povsem tematizacijsko novo v okviru svoje stroke, obravnava na temelju literature oziroma že dosežene tematizacijske ravni, počivajoče na določenih virih.

Seveda je težko postaviti normo, po kateri bi lahko določen tekst opredelili kot znanostno-sporočilnostno zelo kvaliteten in drugega kot njegovo kakovostno nasprotje. To zaradi tega, ker nam manjka raziskava, ki bi tak vzorčni model določila kot kodeks za ugotavljanje "taksonomije" takšne kvalitete znanstvenih besedil. Ne vemo namreč za kvantitativne postavke oziroma razmerja takšnega vzorčnega kodeksa ali modela. Z veliko tveganja je mogoče postaviti podmeno, da bodo razmerja med kvantitativnimi postavkami najbrž kar takšna, kakršna nam je razkrila naša terminografsko-terminološka analiza, to je: T2-T3-T1. Pomeni, da je normativno vzorčno (modelno!), če ima znanstveno besedilo (vsaj če gre za družboslovno in humanistično besedilo!) največ T2, zatem nekoliko manj T3, a najmanj T1.

To so gotovo le podmenska razmerja med T1, T2 in T3 (ob že poudarjenem nepoznavanju določnejšega kvantitativnega razmerja med T1, T2 in T3 znotraj tega okvira!).

Vendar takšna razmerna verjetnost izvira iz dejstva, da mora vsak znanstveni tekst imeti vsebovane vse te tri kakovostne ravni terminov, kar pomeni, da nikakor ne more imeti le T1. Ta ideal je zaradi narave znanostnega (predvsem družboslovnega!) sporočanja, ki sloni na konotaciji in denotaciji, praktično nedosegljiv ali pa bi bilo takšno besedilo v družboslovju in humanistiki znanostno nekomunikabilno, nesporočilnostno. Bilo bi le zbirka terminov pojmov oziroma njihovih definicij. To bi pa ne bil opus ustrezne znanostne povednosti oziroma sporočilnosti o določeni snovi družboslovja oziroma humanistike.

Prav tako besedilo, ki želi biti znanostno po svoji sporočilnosti, ne more biti zapolnjeno izključno s termini strokovnimi izrazi, saj potem bi to bil le strokovni ali kvečjemu poljudno-znanstveni spis oziroma določen strokovni esej.

A tekst, ki bi vseboval le termine-besede, bi še posebej ne bil nikakršno znanostno sporočilo, prej le poročilo o določenem znanstvenem vprašanju, podano v mejah leksike naravnega oziroma narativnega jezika.

RAZVOJNI TREND

Ker gre v okviru pričujoče preučitve tudi za ugotavljanje razvojnega trenda v luči znanostne sporočilnosti naše pedagoške terminologije, je vsekakor zanimivo videti, kako je mogoče ta kakovostni pedagoško terminološki vidik odčitavati po treh glavnih obdobjih: a) pred I. svetovno vojno, b) med obema vojnama, c) po drugi svetovni vojni (osvoboditvi).

Raven sporočilnosti	termin pojem	v %	
		termin strokovni izraz	termin beseda
pred I. svetovno vojno	15.64	65.96	18.40
med obema vojnama	5.67	44.00	50.33
po II. svetovni vojni	8.42	55.28	36.30

Pričujoča dobljena tabela pa nam razkriva glede kakovostnega razvoja znanostne sporočilnosti pedagoške terminologije naslednje:

a) Pedagoški pisci pred I. svetovno vojno stoje zelo visoko glede zapoljenosti svojih spisov s T1, značilno nizko s T3, ob čemer pa so njihovi teksti še zelo zapolnjeni s T2. Vzrok za to bo nemara treba iskati v močnem filozofskem podzidavanju rojevajoče se pedagoške teorije pri nas, ki se je v tem času zelo zamejevala na dediščino J. Komenskega, torej na didaktično snov. Te pa ne problematizirajo, temveč jo bolj ali

manj uspešno le presajajo k nam iz tujih (nemških!) virov. Ta okoliščina jim omogoča, da svoja besedila dokaj frekventno zapolnjujejo z že izdelanimi termini-pojmi, saj tovrstni pojmovno-terminološki aparat k nam prvi prinašajo in prinašajo, ob čemer T1 enostavno prevzemajo in jim jih ni treba šele ustvarjati ter jim graditi utemeljitve, kar bi jih pa bolj zaustavljalo na ravni terminov-besed (T3).

Sorazmerno podobno visoko je pri piscih izpred 1. svetovne vojne obilje terminov-strokovnih izrazov, kar pa kaže in je odsev vrste tematike, ki jo pretežno obravnavajo, to je didaktika ali ukoslovje. Le-to je značilno tehnološko-tehnična pedagoško operativna snov, ki pa zahteva ustrezno polnost terminov-strokovnih izrazov. Od tod tudi tolikšna zasičenost prav te ravni kvalitete znanostne sporočilnosti v njihovih besedilih.

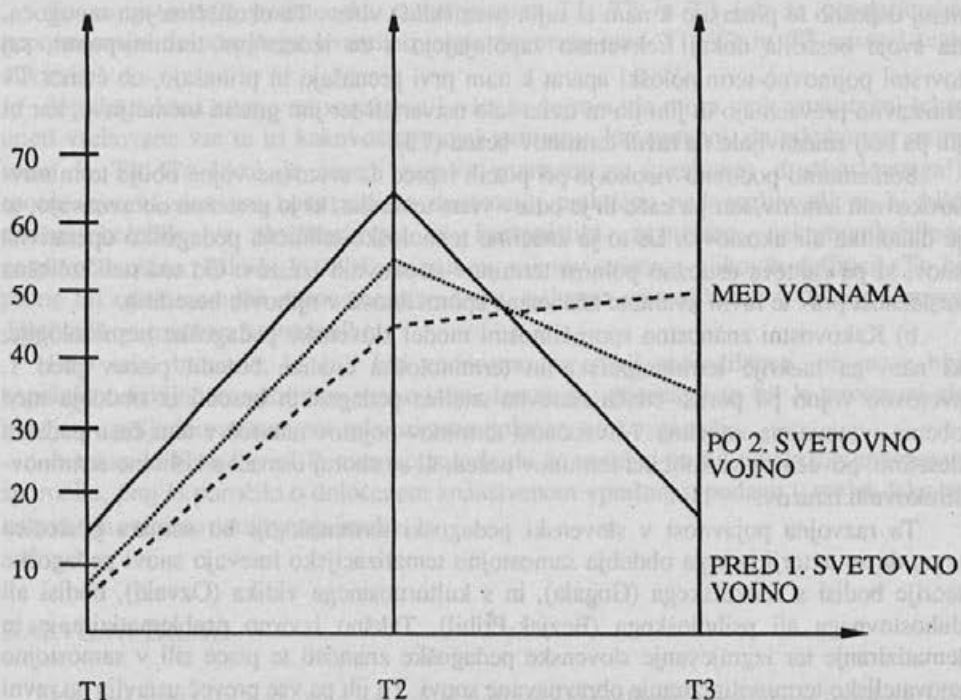
b) Kakovostni znanostno sporočilnostni model slovenske pedagoške terminologije, ki nam ga razkrije terminografska in terminološka analiza besedil piscev pred 1. svetovno vojno pa poruši enaka zadevna analiza pedagoških besedil iz obdobja med obema svetovnima vojnama. Navzočnost terminov-pojmov namreč v tem času pade za desetino, poveča pa se količina terminov besed, ki se skoraj izenači s količino terminov-strokovnih izrazov.

Ta razvojna pojavnost v slovenski pedagoški terminologiji bo nemara posledica tega, da se avtorji iz tega obdobja samostojno tematizacijsko lotevajo snovi pedagoške teorije bodisi s filozofskega (Gogala), in s kulturnostnega vidika (Ozvald), bodisi ali duhoslovnega ali psihološkega (Bezjak-Pribil). Takšno izvorno problematiziranje in tematiziranje ter izgrajevanje slovenske pedagoške znanosti te pisce sili v samostojno snovateljsko terminologiziranje obravnavane snovi. To jih pa vse preveč ustavlja na ravni terminov-besed in terminov-strokovnih izrazov, a jim vse manj uspeva zapolniti svoje izvorne obravnave z že povsem izdelanimi in razvitimi ter opredeljenimi pojmi in na tej podstavi z njihovimi korespondentnimi termini-pojmi.

c) Značilno je razkrivati, da se pa v besedilih po 2. svetovni vojni to razmerje bolj in bolj uravnoveša ter umirja v določen ustrezen model kakovostne znanostne sporočilnosti slovenskega pedagoške terminologije, ko se lega terminov-pojmov okrepi, dokaj poniža pa položaj terminov-besed in se postavijo v nekakšno sredino med njimi oboji pa termini-strokovni izrazi. To pa je - kakor že povedano - nemara sprejemljiva norma za bolj ali manj dober znanstveni tekst, seveda še poboljšana, če se vsa znakovnost bolj premika v smeri terminov-pojmov.

To kaže na že trdnejše terminološko strukturiranje slovenske pedagoške znanosti, kar mora ostajati razvojno in kvalitativno odprt proces, ki je integralni del razvoja slovenske pedagoške znanosti.

Vse te ugotovitve in še nekatere druge nam razkrije tudi ista, iz empirične terminografsko-terminološke analize dobljena tabela, če je prikazemo v naslednjem grafikonu!



Razvoj terminov-pojmov (T1) od svoje najvišje točke, ki je dosežena v pedagoških tekstih izpred 1. svetovne vojne, pade najnižje v besedilih med obema vojnama in se po tem obdobju po 2. svetovni vojni nekoliko dvigne, da moremo govoriti o premiku navzgor. To pa je vsekakor znak pozitivnega znanostno terminološkega strukturiranja slovenskega pedagoške znanosti v poosvoboditvenem času.

Razvoj terminov-strokovnih izrazov (T2) se prav tako iz svoje najvišje točke pred 1. svetovno vojno (didaktična snov!) spusti najnižje v besedilih piscev med obema vojnama, a se ustrezno "skorigira" v pedagoških besedilih po 2. svetovni vojni.

Razvoj terminov-besed (T3) pa se iz svoje najvišje dosežene stopnje med vojnama spusti na najnižjo točko pred 1. svetovno vojno in namesti med tovrstnimi terminološkimi dosežki po 2. svetovni vojni.

V celoti je mogoče reči, da razkriva empirična terminografsko-terminološka analiza slovenskih pedagoških besedil dokaj uravnoteženo in bolj ali manj "pravilno" razvojno smer v obdobju pred 1. svetovno vojno in v obdobju po 2. svetovni vojni. To zaradi tega, ker se je v obdobju pred 1. svetovno vojno naša pedagogika koncipirala ali snovala na osnovi terminološko dograjene tuje literature (nemške!), a je v obdobju po 2. svetovni vojni začela dosegati boljšo in ustrežnejšo razvojno stopnjo, zaradi lastnega novega idejnega obravnavanja vzgoje in izobraževanja, kar pa je moralo najti ustrezen izraz tudi v terminološki kakovosti njene znakovne sporočilnosti.

Manj "grafikonsko pravilna" pa je njena terminološko razvojna črta v obdobju med obema vojnama, kar bo pa posledica prvega samostojnega in obravnano različnega oblikovanja slovenske pedagoške znanosti.

Sklepi, spoznanja in diskusija

K podanim interpretacijskim ugotovitvam je treba dodati še naslednje sklepe, spoznanja in diskusijske postavke.

A. SKLEPI

Gre za štiri temeljne sklepe, ki jih je mogoče oblikovati na podlagi prikazane empirične terminografsko-terminološke kvalitativne analize opredeljenosti pedagoških terminov v besedilih iz obdobja med vojnama in po 2. svetovni vojni. Enako, ki jih je mogoče podati na podlagi kvalitativne analize znanostne sporočilnosti slovenskih pedagoških terminov iz obdobja pred 1. svetovno vojno, med obema vojnama in po 2. svetovni vojni.

Ti sklepi so:

1. Empirično ugotovljena razvojna smer kvalitete opredeljenosti pedagoških pojmov in njih terminov kaže, da se slovenski pedagoški terminološki zaklad intenzivno bogati v opredeljevanju pojmov oziroma terminov v obdobju po 2. svetovni vojni, ob čemer se izgublja zgolj besedna pojasnevalnost terminov, a se utrjujejo vse bolj zapolnjeválni termini, to je različne kompenzacijske oblike njihovega pomenskega določevanja.

2. Podoben razvojni trend je mogoče odkrivati tudi v razvojni razčlenjenosti kakovosti znanostne sporočilnosti slovenskih pedagoških terminov: povečuje se zaseg terminov-pojmov, zmanjšuje "kvantum" terminov besed, a povečuje število terminov-strokovnih izrazov.

3. To kaže na to, da se slovenska pedagogika konceptualno razvija v smeri empirizma in tehnologizma (družbenega, didaktičnega in metodičnega) ter da še ne vstopa v menjavanje te svoje doslejnjše paradigme, ki je označevana predvsem s kriterijem družbenopolitične, civilizacijske, pa različne produkcijske (materialne in družbene) eksistenčnosti in še torej ni toliko razvojno "dozorela", da bi že lahko začela vstopati v paradigmo celosti, holističnosti, dialektičnosti in esenčnosti pojavov, procesov, funkcij, odnosov in razmerij v obravnavanju vzgoje in izobraževanja. Pomeni, da se bi torej lahko tudi terminološko začela celovititi iz znanega realizma (vzgoja, izobraževanje, pouk) in dualizma (vzgoja, izobraževanje) v monizem (edukacija!) in temu paradigmatškemu preporodu tudi pripadno znanost - edukologijo.

4. Vse to pa kaže, da je slovenska pedagogika še vedno v poteku oblikovanja v samostojno in avtohtono znanost o edukaciji, saj je razčlenitev kakovosti njene znanostne sporočilnosti najboljši empirično dokaz za to. Vse namreč kaže, sledeč podani empirični razčlenitvi njene znanostne sporočilnosti, da se naša pedagogika danes še vedno ustavlja in izgublja v empirizmu ter tehnologizmu vzgajanja in izobraževanja (pod vplivom empirične raziskovalne metodologije in diriganega vzgojno-izobraževalnega uresničevanja družbene ideologije!). V tem položaju naša pedagogia še namreč vedno vztraja, medtem ko ravno današnje preobraževanje vzgoje in izobraževanja postavlja vse bolj zahteve po drugačni in globlji njeni antropološko-filozofski teoretizaciji, torej po premiku od tehnološko-tehnične eksistence in pragmatičnosti k antropološki in socialni esenci ter ekološkosti razvijanja in oblikovanja današnjega človeka naše skupnosti.

Le-ta zadevajo predvsem uporabljeno metodologijo, oziroma natančneje, postavljene kriterije za kakovostno empirično analizo znanostne sporočilnosti terminografsko ugotovljenih slovenskih pedagoških "znakov" iz bibliografskega vzorca besedil.

1. Kriterije za tovrstno empirično razčlenitev moremo po njihovi naravi porazdeliti v naslednje tri: a) deskriptorji, to so znaki, ki opisovalno označujejo termine-pojme, b) indikatorji, ki označujejo termine-strokovne izraze, pomeni, da so to tisti termini, ki k/o že označenemu terminu nekaj bistvenega ali značilnega povedo oziroma indicirajo, c) kvalifikatorji, ki pa označujejo termine besede in je njihova narava in vloga v tem, da nekaj kvalitativnega (pridevniškega, kakovostnega, vrednostnega) o označenih in povedno določenih terminih pridodajajo.

2. Po strukturi lahko znanstvene termine bolj ustrezno porazdeljujemo, kakor smo jih v uporabljeni metodologiji (to je monoliti, korpusi in konglomerati!), tako da jih označujemo bolj v skladu z lingvistično klasifikacijo. To pomeni:

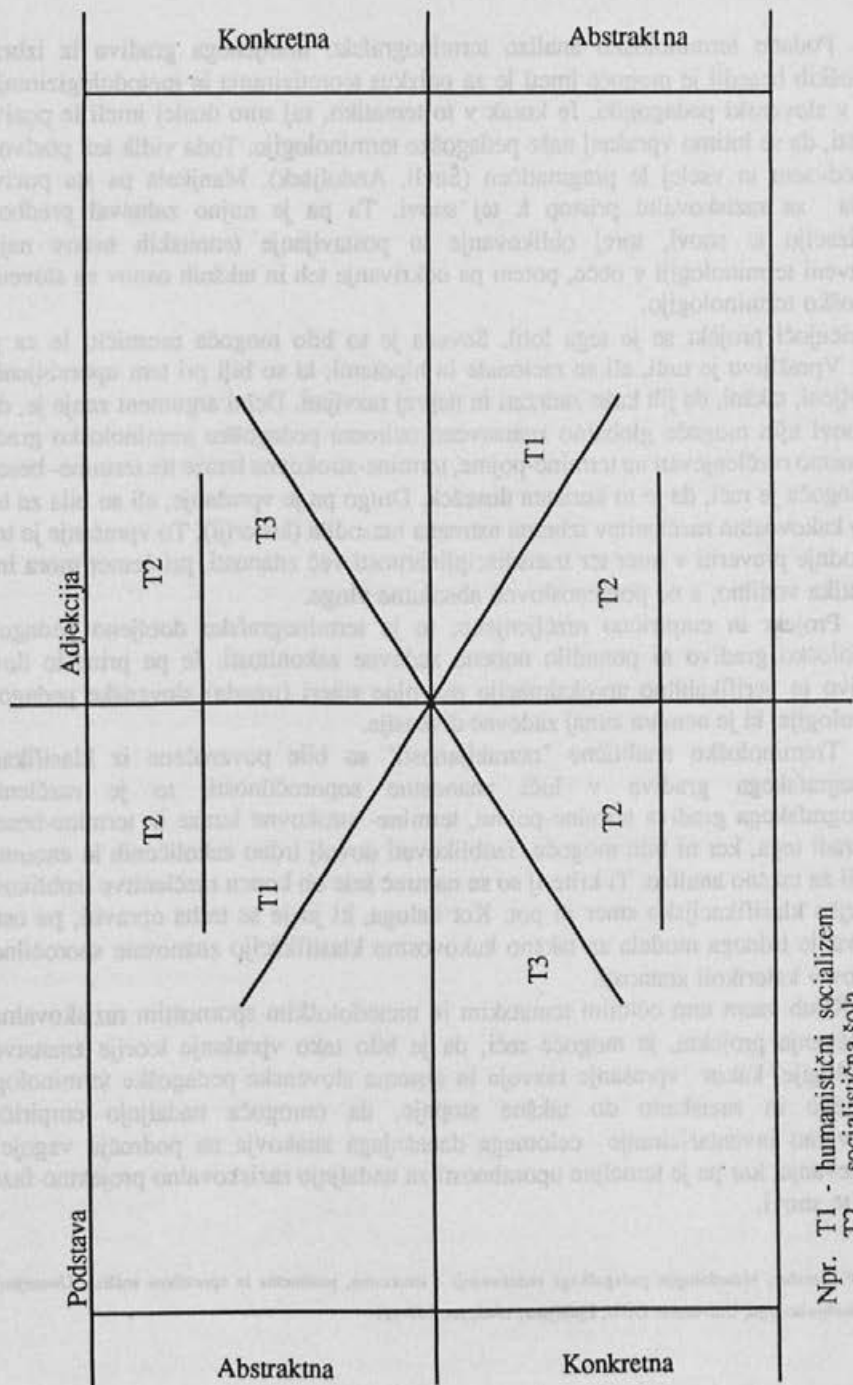
- a) terminološki leksemi (terminološke enote),
- b) terminološke sintagme (terminološke družine) in
- c) terminološke sintaktične zveze (terminološka gnezda).

Terminološki leksemi so temeljne znakovne ali besedne "substance" oziroma terminološki "atomi", ki so naprej "nedeljivi", saj so v sebi znakovno, pomensko in sporočilnostno zamejeno določeni.

Terminološke sintagme so znakovno, pomensko in sporočilnostno navadno dvoleksemske (redko troleksemske!) "trde" zveze terminov, ki so pomensko in sporočilnostno "družinsko" med seboj povezane.

Terminološke sintaktične zveze pa so znakovno, pomensko in sporočilnostno zelo "mehke" sorodstvene zveze terminoloških znakov, ki so toliko pomenski in sporočilnostni med seboj, da lahko gredo v isto terminološko "gnezdo".

3. Posebno vprašanje predstavljajo v terminografski in v terminološki analizi pridevniki ali adjekcije. Njihove znakovne zveze je mnogo težje terminološko razčlenjeni kakor tiste, ki so v apozicijskih terminoloških sklopih (npr. psihologija otroka). Na podlagi terminološko-analitičnih izkušenj se je izoblikoval naslednji diagnostični model za takšne adjektivne terminološke zveze!



Npr. T1 - humanistični socializem
 T2 - socialistična šola
 T3 - šolska tabla

1. Podano terminološko analizo terminografsko dobljenega gradiva iz izbranih pedagoških besedil je mogoče imeti le za poizkus teoretiziranja in metodologiziranja te snovi v slovenski pedagogiki. Je korak v to tematiko, saj smo doslej imeli le pozive o nujnosti, da se lotimo vprašanj naše pedagoške terminologije. Toda vidik teh pozivov je bil predvsem in vselej le pragmatičen (Šavli, Andoljšek). Manjkala pa sta poziv in pobuda za raziskovalni pristop k tej snovi. Ta pa je nujno zahteval predhodno teoretizacijo te snovi, torej oblikovanje in postavljanje teoretskih osnov najprej znanstveni terminologiji v obče, potem pa odkrivanje teh in takšnih osnov za slovensko pedagoško terminologijo.

Pričujoči projekt se je tega lotil. Seveda je to bilo mogoče uresničiti le za prvi korak. Vprašljivo je tudi, ali so rationale in hipotezi, ki so bili pri tem uporabljeni ter postavljeni, takšni, da jih kaže zadržati in naprej razvijati. Delni argument zanje je, da je na osnovi njih mogoče globalno znanstveno oziroma pedagoško terminološko gradivo kakovostno razčlenjevati na termine-pojme, termine-strokovne izraze ter termine-besede.

Mogoče je reči, da je to koristen dosežek. Drugo pa je vprašanje, ali so bila za to in takšno kakovostno razčlenitev izbrana ustrezna razsodila (kriteriji). To vprašanje je treba v prihodnje preveriti v inter ter transdisciplinarnosti več znanosti, pri čemer mora imeti lingvistika vodilno, a ne pomenslovno absolutne vloge.

2. Projekt in empirično razčlenjeno, to je terminografsko dobljeno pedagoško terminološko gradivo ni ponudilo nobene zadevne zakonitosti. Je pa prineslo dovolj zanimivo in verifikabilno aproksimacijo razvojne smeri (trenda) slovenske pedagoške terminologije, ki je nemara zunaj zadevne diskusije.

3. Terminološko analitične "razrahljanosti" so bile povzročene iz klasifikacije terminografskega gradiva v luči znanostne soporočilnosti, to je razčlenitve terminografskega gradiva termine-pojme, termine-strokovne izraze in termine-besede. Pač zaradi tega, ker ni bilo mogoče izoblikovati dovolj trdno zakoličenih in enournih razsodil za takšno analizo. Ti kriterij so se namreč šele ob koncu razčlenitve izoblikovali v trdnejšo klasifikacijsko smer in pot. Kot naloga, ki jo je še treba opraviti, pa ostaja oblikovanje trdnega modela za takšno kakovostno klasifikacijo znanostne sporočilnosti terminov v katerikoli znanosti.

4. Kljub vsem tem očitnim tematskim in metodološkim spornostim raziskovalnega uresničevanja projekta, je mogoče reči, da je bilo tako vprašanje teorije znanstvene terminologije, kakor vprašanje razvoja in sistema slovenske pedagoške terminologije zastavljeno in raziskano do takšne stopnje, da omogoča nadaljnjo empirično-raziskovalno inventariziranje celotnega današnjega znakovja na področju vzgoje in izobraževanja, kar pa je temeljne uporabnosti za nadaljnjo raziskovalno projektno fazo v okviru te snovi.

7. F. Podčerk, Metodologija pedagoškega raziskovanja - struktura, predmetna in operativna analiza, Usmerjanje v vzgoji in izobraževanju, Univerzum DDU, Ljubljana, 1985, str. 107-121.